

יש להכריז שמדינה יהודית קיימת¹

[קטע מיומנו של דוד בן-גוריון]

אביהו בראַץ

בקטע מיומנו של בן-גוריון, הניתן להלן, באו לידי ביטוי מגובש החלטותיו בדבר הצעדים שיש לנקוט לקראת הבאות, והחלטתו הנחושה להכריז על הקמת המדינה היהודית. כרוב הרשימות ביומנו גם דברים אלה קצרים ומרוכזים.

22.3.48 י"א באדר ב'

כנוס הוה"פ הציוני הכרחי בהקדם האפשרי. חברינו באמריקה מציעים 4 לאפריל. אין לחכות בפעולות עד אז. מלבד הגברת קצב הגיוס — וההנהלה מפגרת כל הזמן, וביחוד אנשי הכלכלה — יש להכריז:

- (1) שמדינה יהודית קיימת.
 - (2) שהוקמה ממשלה יהודית.
 - (3) שב־15 למאי מודיעים על ביטול המנדט, והיא מתחילה בפעולתה ושמות חבריה יתפרסמו רק אז. (עד אז לדעתי אין להודיע על הרכבה האישי).
 - (4) ושנעשות כל ההכנות לקיים השרותים אם בפיקוח ועדת או"מ כשתבוא ועדת או"מ לבצע החלטות העצרת ואם ועדת או"מ לא תבוא.
 - (5) שנקיים את הגבולות שהוחלט עליהם — אולם נראה עצמנו בני חורין בשטח זה, אם ינסה מי שהוא בכוח או מתוך כניעה לכוח, לשנות הגבולות.
 - (6) שאנו מוכנים להסכם עם הערבים על יסוד החלטת או"מ.
- השאלה המכרעת אולי — מחוץ לציוד — אם הישוב יגלה בגרות ואחדות מספיקה בימי מסה אלה.

חשיבותו של קטע־יומן זה רבה מאוד. החלטתו של בן-גוריון לכנס בהקדם את הוועד הפועל הציוני נבעה מן המיפנה הפתאומי שחל במדיניותה של ארצות-הברית והצעתה של זו להקים משטר־נאמנות של האו"ם בארץ־ישראל.

אמנם דיווחים על מיפנה זה במדיניותה של ארצות-הברית כבר נמסרו לבן-גוריון על־ידי אנשי המשלחת של הסוכנות היהודית בארצות-הברית בפברואר 1948.¹ אולם דיווחים אלה היו עדיין בגדר הערכות ורמזים, ולא העידו על גיבוש סופי של קן אמריקאני מדיני חדש. רק ב־19 במארס הודיע הסנטור וורן אוסטין, נציג ארצות-הברית באו"ם, כי ארצו תציע להקים בארץ־ישראל משטר נאמנות בינלאומית.

לבן-גוריון ברור היה, שהקמת המדינה היהודית תלויה עכשיו אך ורק בתגובתו של היישוב היהודי ובכוח רצונו וכך הוא אומר במסיבת־עיתונאים בתל-אביב ב־20 במארס:

1 יומני בן-גוריון, ארכיון המכון למורשת בן-גוריון.

הקמת המדינה היהודית לא היתה נתונה למעשה בהחלטת האו"ם מיום 29 בנובמבר — אם כי להחלטה ההיא היה ערך מוסרי ומדיני רב — אלא באפשרות הכרעתנו בכוח בארץ. על-ידי כוחנו או — אם נרצה ונספיק לגייסו במלוא יכולתנו — תקום המדינה גם עכשיו.²

להבהרת רצון זה וכדי לתת לו גושפנקא רשמית ומעשית ביקש לפעול מהר ככל האפשר. לכן הוא מנסח שש נקודות, שאותן הוא יביא לפני הוועד הפועל הציוני ואשר תבהרנה לעולם שהישוב היהודי נחוש בהחלטתו להקים מדינה יהודית בארץ-ישראל.

הנקודה הראשונה היא בעלת אופי הצהרתי. הנקודה החשובה ביותר היא הנקודה השנייה — זהו הצעד המופגן המוחשי ביותר של תנועה לאומית לקראת הפיכתה לישות משפטית-פוליטית מוכרת, וברור שזו התשובה המוחצת ביותר של בן-גוריון לכל תוכנית שתציע המשך מצב נאמנות או תלות בכוח זר כלשהו.

ב-25 במארס קיבלה הנהלת הסוכנות את ההצעה להקים ממשלה בת 13 חברים, וב-30 במארס הודיע בן-גוריון על הקמת 'מנהלת העם'.³ אבל אם הקמת ממשלה יהודית הוא צעד הפגנתי כל עוד נמשך המאנדאט הבריטי בארץ, הרי הנקודה השלישית באה להבהיר, שממשלה זו תשא באחריות ממשית ביום סיום המאנדאט הבריטי, וכך לא ייווצר בארץ-ישראל חלל ריק מבחינה משפטית ופוליטית.

הסתייגותו של בן-גוריון מפרסום שמות חברי הממשלה היהודית נובעת אולי מחששות להתנכלותם של הבריטים לאנשים אלה.

שיתוף-הפעולה עם האו"ם יהיה רק בתחום השירותים ובסיוע למימוש החלטתה מיום 29 בנובמבר. אין כל נכונות לקראת שיתוף-פעולה רחב יותר, וזאת שלא תתפרש כאן אפשרות של הסכמה עם צורת חסות כלשהי של האו"ם על ארץ-ישראל.

חשובה מאוד היא הנקודה החמישית. זו מקבלת משנה-תוקף לאחר פלישת צבאות ערב לארץ ולאחר השתלטות צה"ל על שטחים, שעל-פי תוכנית החלוקה יועדו למדינה הערבית. אכן נקודה זו מבהירה לעולם, עוד לפני הפלישה ובשעה שהישוב היהודי היה נמצא עדיין במצב של נחיתות צבאית, מה תהיה עמדת המדינה היהודית בתום המלחמה לגבי גבולותיה. בולטת כאן אמונתו הגדולה של בן-גוריון בכוחו הצבאי של היישוב, דווקא בשעה שההתפתחויות בשדה-הקרב היו לרעתו. באותם הימים גרמה המלחמה בדרכים לאבידות כבדות בנפש, נקודות-ישוב רבות היו מנוחקות, והיישוב בכללו לא נטל עדיין את היוזמה הצבאית לידי אלא הסתפק בתגובות על התקפות הערבים ובנסיונות להעביר שיירות-אספקה ליישובים נצורים. על מה התבססה אפוא אמונתו של בן-גוריון בכוחו של היישוב?

אמונתו התבססה על העובדה, שלאחר ארבעה חודשים של מעשי איבה לא נעזבה אף נקודת-ישוב אחת, לעומת גל בריחה של ערכים מיישובים ערביים, ובעיקר מערים מעורבות, משכונות שהיו מוקפות שכונות יהודיות. כמרכזן האמין בן-גוריון, ש'כוח האדם הוא רק אחד הגורמים במערכה, חשוב לא פחות ממנו הצידוד ועוד יותר התוסן המוסרי והאינטלקטואלי. כי לא הכמות בלבד קובעת . . . וכוחנו העקרי צפון בחרון האיכות'.⁴

אולם בן-גוריון משאיר פתח להסדר עם הערבים על יסוד ההחלטה מיום 29 בנובמבר, אם הללו יסכימו כמובן להסדר זה.

הדחיפות בכינוס הוועד הפועל הציוני, הנזכרת בראשית הקטע שהובא לעיל, נבעה מעל לכול מצורך פוליטי. הסוכנות חייבת היתה להמציא תשובה מיידית למדיניותה החדשה של ארצות-הברית. בן-גוריון ראה גם צורך בטחוני להקים סמכות אחידה ומרכזית, כי בלעדיה אין ביטחון,⁵ אבל בעיית הסמכות האחידה שתנהל את ענייני הביטחון לא היתה חדשה, ואין קשר ישיר בינה ובין המחשבות שהוא מביע ביומנו ב-22 במארכס.

הדחיפות היתה בצורך להעניק גושפנקא רשמית לדברים שבן-גוריון הביע במסיבת-העיתונאים ב-20 במארכס שנאמרו על-ידו כאדם פרטי,⁶ ובקבלת החלטה על מדיניות שתחייב את התנועה הציונית ותאחד אותה מאחורי קו מדיני ברור ומוצהר. שהרי מדיניותו של בן-גוריון ברור שלא היתה זוכה בתמיכתו של משרד-החוץ האמריקאי, ועלולה היתה ליצור קרע עם ארצות-הברית ומשתמע מכך עימות חריף בין התנועה הציונית והמימשל בארצות-הברית. כדי לעמוד איתן בעימות זה בשאלה גורלית ליישוב היהודי בארץ, לעתידו ולעצם קיומו, ומשום שבן-גוריון ער היה לקשיים שהיישוב עתיד לעמוד בפניהם, חייב היה אפוא לקבל תימוכין מלאים של הוועד הפועל הציוני. הוא אף מביע זאת בסוף דבריו ביומן.

ואמנם, הוועד הפועל הציוני קיבל את עמדותיו של בן-גוריון והכריז: 'עם תום שלטון אכזב של ממשלת המאנדאט, ייתם שלטון זרים, ובארץ-ישראל יקום העם על נחלתו ויקיים את עצמאותו במולדת'.⁷

הוועד הפועל פונה גם לערביי ארץ-ישראל לשיתוף-פעולה ומודיע, שלמן ה-16 במאי, כלומר למחרת סיום המאנדאט, תפעל בארץ ממשלה יהודית. הוועד הפועל מחליט על הקמת מועצת העם — מועצה מחוקקת זמנית — ומנהלת העם — ממשלה זמנית — שתיטלנה על עצמן את האחריות המדינית ויבטאו את הריבונות היהודית בארץ-ישראל מיום 16 במאי.

אמנם, אין להפריז בחשיבותן של החלטות הוועד הפועל הציוני מבחינת השפעתן הבינלאומית, ואין לשער שהאמריקאים היו נסוגים מתוכנית-הנאמנות שלהם רק בגלל החלטות אלו. אבל החלטות הוועד הפועל הציוני בתחילת אפריל 1948 הן ראשיתו של תהליך הקמתה של ישות ריבונית יהודית בארץ-ישראל שגולת-הכותרת שלה היא הכרזה על העצמאות ב-14 במאי 1948. תהליך ממשי זה מתחיל למעשה במחשבות שנתגלמו בשש הנקודות, שבן-גוריון התווה ביומנו ב-22 במארכס 1948.

5 ד' בן-גוריון, במדינת ישראל המחודשת, תל-אביב 1975, עמ' 80-81.

6 ... אנו המכריעים בגורל הארץ. אנו הנחנו המסד למדינה היהודית, ואנו נקים אותה. העיקר שנדע ברורות מה אנו רוצים — ונפעל ללא רתיעה, בהתאם לרצונו ההיסטורי של עמנו.

לא נסכים לשום נאמנות — "טראסטישיפ" בלע"ז — לא זמנית ולא תמידית, אפילו לא לזמן הקצר ביותר, לא נקבל על עצמנו עוד שום שלטון זר — ויהיה מה שיהיה. נעמד על חיסולו המהיר ביותר של השלטון הבריטי ועל יציאתו מהארץ בלי כל דיהויים.

ז'ונדאג ביתר שאת — לבטחון. כל מאמצינו, אמצעינו, יכולתנו, אנשינו ורכושנו קודש לבטחון. 'המדינה היהודית קיימת ותתקיים — אם נדע להגן עליה. והמדינה היהודית תמצא את הדרך להבנה הדיית עם עמי ערב. לא היה לנו אף פעם סכסוך עם העם הערבי, ואם פני הערבים לשלום — מושטת אליהם ידה של המדינה היהודית